

ALEXANDRU IOAN CUZA
UNIVERSITY OF IASI

BUCHAREST UNIVERSITY OF
ECONOMIC STUDIES

BABES-BOLYAI
UNIVERSITY

ReGrowEU

POLICY PAPER

**Reziliență economică a statelor
membre UE la marea criză economică
din perioada 2008 – 2013**

regrow.uaic.ro

This work was supported by a grant of Ministry of Research and Innovation, CNCS - UEFISCDI, project number PN-III-P4-ID-PCCF-2016-0166, within PNCDI III

AUTORI

Dan Lupu

Lector universitar doctor Facultatea de Economie
și Administrarea Afacerilor, Universitatea
„Alexandru Ioan Cuza” din Iași, România

Alexandru PAVEL

Lector universitar doctor la Facultatea de Științe
Politice, Administrative și ale Comunicării,
Universitatea Babeș-Bolyai Cluj Napoca, România

CUPRINS

Sumar	3
Cadru general	4
Rezultate empirice	11
Recomandări	19
Bibliografie	23

**This work is supported by a grant of Ministry of Research and
Innovation, CNCS - UEFISCDI, project number PN-III-P4-ID-PCCF-2016-
0166, within PNCDI III**

SUMAR

În ultimii ani, ideea de reziliență a căpătat o imensă popularitate în rândul economiștilor. Faptul nu este deloc surprinzător având în vedere succesiunea rapidă a șocurilor care au afectat economia mondială în ultimele decade. Având în vedere că manifestarea șocurilor în economie este inevitabilă, atunci studierea capacității economiei de a răspunde corespunzător acestora a devenit un subiect de interes pentru decidenți, fenomen relevant și de obiectivele politicilor Uniunii Europene.

Conceptul de reziliență economică este prioritar pentru a înțelege răspunsul economiilor la șocuri și pentru a reuși reducerea costurilor economice generate de aceste șocuri. O reziliență economică redusă este asociată cu structuri economice deficitare, precum: competiție economică slabă, dificultăți la intrarea/ieșirea firmelor pe piață, rigidități ale pieței muncii, calitatea scăzută a guvernării și corupție. Toate acestea reduc simțitor capacitatea de absorbție a șocurilor și de transformare necesară reluării trendului de creștere economică durabilă.

Principalul obiectiv al acestei policy-paper este de a oferi o serie de recomandări menite să contribuie la stabilitatea macroeconomică și întărirea capacității de reziliență economică a regiunilor și statelor. Recomandările sunt rezultatul studiilor efectuate în cadrul proiectului PN-III-P4-ID-PCCF-2016-0166, nr. contract 3/2008 având titlul *Dezvoltarea cercetării de frontieră în teoriile creșterii și dezvoltării regionale prin prisma rezilienței: către o Uniune Europeană convergentă, echilibrată și sustenabilă*. Pornind de la rezultatele analizelor efectuate în cadrul proiectului, propunem o serie de recomandări demne de a fi considerate de către decidenți guvernamentali, recomandări referitoare atât la variabile structurale, cât și la indicatori macroeconomici consacrați.

În acest policy-paper, reziliența economică este considerată ca fiind capacitatea unei economii de a face față unui șoc inerent, minimizând costurile, de a-și reveni cât mai rapid după șoc și de a susține un trend de creștere economică pe termen lung. Empiric, analiza noastră privind reziliența economică este formată din două componente: prima componentă este reprezentată de identificarea indicatorilor macroeconomici determinanți pentru aceasta, iar a doua componentă este dată de calculul indicilor de

reziliență pentru fiecare stat membru EU și analiza comparativă a rezultatelor.

Indicatorii luați în calcul pentru analiză sunt reprezentativi pentru patru dimensiuni: macroeconomie, firme, sistemul financiar bancar și piața muncii. Pe baza analizei realizate, putem concluziona că reziliența economică a țărilor membre UE diferă de la o zonă, la alta. În general, țările de la granițele UE au fost mai puternic afectate (au avut un nivel de rezistență mai redus) de criza financiar-economică decât cele din centrul Uniunii Europene, în timp ce țările din partea de Nord-Vest și cea centrală a Uniunii Europene și-au revenit mai bine din criză. Astfel, per ansamblu, țările (regiunile) din partea centrală a Uniunii Europene au fost mai reziliente economic, economia acestora performând cel mai bine după șocul economic și reușind să depășească valorile pre-criză. O serie de recomandări sunt realizate pe baza analizei desfășurate, pornind de la obiectivul Uniunii Europene de întărirea rezilienței economice. Analiza noastră poate fi utilizată de către decidenții politici pentru alegerea indicatorilor structurali/macroeconomici ce permit măsurarea cât mai fidelă a efectelor unui șoc asupra economiei regiunilor și statelor, cât și a celor indicatori asupra cărora se poate interveni pentru a mări capacitatea de reziliență economică, facilitând astfel atenuarea impactului negativ al șocului, adaptarea, revenirea și transformarea în vederea susținerii trendului de creștere economică pe termen lung.

CADRU GENERAL

Reziliența economică reprezintă abilitatea unei economii de a face față unui șoc economic, de a se adapta și de a-și reveni după șoc. O economia rezilientă este aceea care fie evită o scădere economică în cel mai bun caz, fie o minimizează, iar după trecerea șocului, revine rapid la trendul de creștere pe termen lung și la un grad de ocupare ridicat al forței de muncă. Abilitatea unei economii de rezistență și revenire în urma șocurilor depinde de flexibilitatea ei, adică de aptitudinea capitalurilor și forței de muncă de a se adapta la condițiile economice în schimbare permanentă.

Importanța existenței unei economii reziliente este dată de faptul că aceasta este supusă unor perioade de scădere fie mai mici, fie mai scurte. Cu cât perioada de scădere economică este mai mare sau lungă, cu atât este afectată încrederea și optimismul firmelor și angajaților pe termen lung, putând antrena efecte repetitive (criza duce la neîncredere, neîncrederea duce la criză).

După criza financiar-economică declanșată în 2007-2008 și ca urmare a impactului negativ al acesteia asupra economiei statelor membre, oficialii europeni au început să introducă și să urmărească „building economic resilience” în toate documentele programatice al Uniunii Europene. Confruntată cu patru crize succesive în ultimul deceniu (criza financiară declanșată în 2007-2008, criza datoriilor suverane din 2010-2012, criza emigranților din 2015 și Brexit-ul), Uniunea Europeană s-a văzut pusă în situații extrem de dificile de schimbările bruște ale mediului economic și politic. Unele din aceste șocuri au fost inevitabile, dar altele au fost inerente construcției europene, ceea ce generează o serie de întrebări: cum făcut față UE acestor șocuri, care sunt elementele particulare ale fiecărui tip de șoc și cum poate fi îmbunătățită capacitatea de a face față și de adaptare la astfel de șocuri, dar și la altele. Cu alte cuvinte, folosirea conceptului de reziliență s-a făcut pe o scară din ce în ce mai largă și la o sferă tot mai largă de domenii. În aceste condiții, folosirea și promovarea conceptului de reziliență de către oficiali a devenit oarecum firească, naturală.

Acest policy-paper își propune să contribuie la clarificarea unor elemente conceptuale ale rezilienței, respectiv a celei economice. Scopul policy-paper-ului este de a identifica și analiza reziliența țărilor EU și a principalilor factori de influență, astfel încât demersul nostru să poată fi folosit pentru dezvoltarea de strategii economice și politice menite să dezvolte capacitatea de reziliență economică a regiunilor și statelor membre UE. În context economic, reziliența economică poate fi văzută ca fiind compusă din două elemente: rezistența (capacitatea unei economii de a funcționa după un șoc brusc) și revenirea (capacitatea unei economii de a se adapta schimbărilor intervenite în mediul său și de se transforma, continuându-și trendul de dezvoltare pe termen lung). Analiza noastră nu are în vedere numai variabilele macroeconomice, ci și de la nivelul micro, al firmelor. Firmele, împreună cu salariații, și incorporând strategiile macroeconomice ale decidenților, joacă un rol esențial în capacitatea economiilor de a face față crizelor cu cele mai mici costuri.

În literatura de specialitate, diferiți autori au încercat să propună definiții ale rezilienței economice, pornind de la contextul economic și politic. La rândul lor, instituțiile internaționale, în diferite studii, au dat câteva definiții ale rezilienței economice. European Central Bank propune următoarea definiție: reziliența este capacitatea economiei de a minimiza reducerea PIB-ului în momentul apariției unui șoc. La rândul său OECD consideră că reziliența

economică este abilitatea unei economii de a-și reduce vulnerabilitățile, de a rezista la șocuri și de a-și reveni rapid (OECD, 2015).

Martin 2012 definește reziliența economică drept abilitatea unei economii de a rezista și a-și reveni după un șoc economic sau de altă natură care afectează traiectoria de dezvoltare, schimbându-și concomitent structura economică, socială și instituțională pentru a reveni la o traiectorie de dezvoltare durabilă. Brugglio et al. 2008 definește reziliența economică drept abilitatea generată de politici publice de a rezista și a se recupera/a-și reveni după apariția unor șocuri exogene. Di Caro, 2017, definește reziliența economică drept capacitatea unei regiuni/țări de a rezista la un șoc, de a-și reveni după evenimente neașteptate și de a susține un trend de creștere economică pe termen lung.

Definițiile de mai sus, deși larg acceptate în comunitatea științifică, sunt în același timp fie prea generale (îmbină în același timp expunerea la șocuri bruște și reziliența), fie prea nișate (elimină dimensiunea dinamică și adaptivă a rezilienței, presupunând că economia este unidimensională).

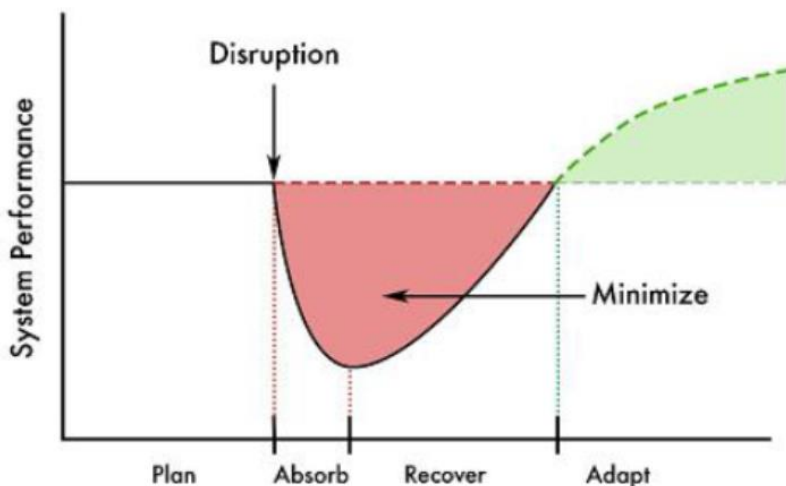
Pentru definirea corectă din punct de vedere economic a rezilienței, trebuie obligatoriu introdusă și componenta de adaptare, firmele și populația învățând și adaptându-se în fața unui șoc extern. Adaptarea este o caracteristică specifică sistemelor economice, acestea aflându-se într-un proces de continuă schimbare și inovare, neexistând cazuri în care revin static la situația anterioară șocului. Sistemul economic este influențat de o multitudine de factori, care interacționează puternic între ei. În acest sistem complex, se formează legături între deciziile politice luate de guvernanți, acțiunile indivizilor și firmelor. Luând în considerare toate cele enunțate anterior, în opinia noastră, o definiție mai potrivită a rezilienței economice ar fi următoarea: abilitatea unei economii de a face față unei crize prin implementarea măsurilor necesare creșterii rezistenței la criză, a celor menite să faciliteze adaptarea la situațiile nou create, transformarea și reluarea trendului de creștere economică durabilă. Astfel, nivelul de reziliență presupune o întrepătrundere între nivelurile economic, politic și social într-un mod cât mai adecvat înainte și în timpul unei crize.

Un alt aspect important al rezilienței economice este perioada la care se raportează. Șocurile scurte au nevoie de capacități și resurse diferite față de șocurile care se acționează pe perioade lungi de timp (numite și stresori) și cu efecte pe mai multe paliere, nu doar pe cel economic. Un alt aspect este

momentul de timp la care se face analiza; o analiză făcută la doar câteva luni după apariția șocului diferă substanțial de una realizată după 5-10 ani.

Intensitatea șocului este un alt element ce trebuie luat în considerare atunci când este evaluată reziliența economică a unui sistem, făcându-se diferență între șocurile mai puțin intense și cele puternice, de natură să destabilizeze întregul sistem.

Figura 1. Etapele rezilienței

Sursa: National Academy of Sciences, SUA / OECD 2019

Figura nr.1 arata modelul tipic dezvoltat în literatura de specialitate pentru reziliența economică. Modelul este divizat în 4 perioade distincte. Prima perioadă este anterioară șocului și stabilește caracteristicile determinante pentru pregătirea unei economii. A doua perioadă este imediat după apariția șocului extern, când economia îl absoarbe și încearcă să minimizeze efectele. A treia perioadă presupune combaterea efectivă a efectelor negative ale șocului și începerea procesului de revenire. A patra perioadă presupune etapa finală, de adaptare și ieșire/depășire a crizei.

În practică însă, delimitarea precisă a etapelor este dificil de realizat, iar economiile se pot afla în diferite stagii, uneori suprapuse. De asemenea,

niciodată nu se poate ști cu precizie forța și durata unui șoc extern precum și efectele politicilor adoptate ca răspuns la acesta.

METODOLOGIE

Această parte din policy paper descrie metodologia folosită pentru măsurarea rezilienței economice a regiunilor și țărilor membre UE. Principalul obiectiv al acestui document este de a oferi o serie de recomandări menite să consolideze stabilitatea macroeconomică și capacitatea de reziliență a regiunilor și statelor.

Măsurarea rezilienței economice a regiunilor și statelor membre UE la criza economico-financiară declanșată în 2007 – 2008 s-a realizat cu ajutorul unui indicator compozit care agregă alți patru sub-indicatori compoziți sau individuali:

- *Sub-indicatorul de reziliență macroeconomică* (Macroeconomics resilience) calculat pe baza a trei indicatori: PIB/locuitor (Prețuri 2015, PPC), Formarea brută de capital fix/locuitor (Prețuri 2015, PPC), Valoarea brută adăugată reală în Construcții/locuitor (Prețuri 2015, PPC);
- *Sub-indicatorul de reziliență economică a firmelor* (Economics firms resilience) calculat pe baza unui singur indicator: Rata de supraviețuire a firmelor;
- *Sub-indicatorul de reziliență a pieței muncii* calculat pe baza unui singur indicator: PIB real/locuitor (Prețuri 2015, PPC) /numărul de ore de muncă;
- *Sub-indicatorul de reziliență financiar-bancară* (Economics financial banking resilience) calculat pe baza a doi indicatori: Bank Z-score (probabilitatea de neplată a sistemului bancar comercial dintr-o țară – scalat invers după normalizare) și Raportul dintre creditul acordat de bănci statului și întreprinderilor de stat și PIB - scalat invers după normalizare.

Tabel 1. Indicatorii incluși în măsurarea rezilienței economice

Componentă	Indicator	Descriere indicator	Nivel teritorial	Sursa	Șocul	Intervalul de rezistență	Intervalul de recuperare
Macroeconomic – producție, investiții, producție (Construcții)	PIB/locuitor	PIB/locuitor (real- prețuri 2015, PPC)	NUTS2	ARDECO database, European Commission	Criza economică 2008-2013	2008-2009	2009-2011
	Investițiile	Formarea brută de capital fix/locuitor (real- prețuri 2015, PPC)	NUTS2	ARDECO database, European Commission	Criza economică 2008-2013	2008-2009	2009-2015
	VAB Construcții	Valoarea brută adăugată reală în Construcții/locuitor (prețuri 2015, PPC)	NUTS2	ARDECO database, European Commission	Criza economică 2008-2013	2008-2013	2013-2017
Firme	Rata de supraviețuire a firmelor	Rata de supraviețuire a firmelor: numărul firmelor create în t-2 care au supraviețuit în t, împărțit la numărul de firme (procente), 2008 – 2017	NUTS0	Eurostat	Criza economică 2008-2013	2008-2011	2011-2017
Piața muncii	Productivitatea	PIB real/locuitor (Prețuri 2015, PPC) /numărul de ore de muncă	NUTS2	OECD	Criza economică 2008-2013	2008-2009	2009-2010
Financiar-bancar	Probabilitatea de neplată a sistemului bancar	Bank Z-score: Probabilitatea de neplată a sistemului bancar comercial dintr-o țară (scăzut în zona roșie semnificativ)	NUTS0	World Bank	Criza economică 2008-2013	2008-2017	
	Datoria publică și a întreprinderilor de stat	Raportul dintre creditul acordat de bănci statului și întreprinderilor de stat și PIB (scăzut în zona roșie semnificativ)	NUTS0	World Bank	Criza economică 2008-2013	2007-2012	2012-2017

Ulterior, cei patru indicatori compoziți obținuți pentru fiecare componentă (subsistem) economică, au fost agregați într-un indice comun (general), stabilit pentru întregul sector economic.

Pentru analiza rezilienței economice s-au folosit serii de timp anuale pentru toți indicatorii. Sursele principale de date pentru analiza au fost EUROSTAT, World Bank Database și IMF Outlook pentru 28 de state membre ale UE. Alegerea perioadei de șoc s-a făcut prin identificarea elementelor externe care au avut impact asupra tuturor țărilor. Perioada de analiza a fost perioada maximă pentru care s-au putut identifica date disponibile, și anume 2000-2017. Șocul luat în considerare a fost marea criză economică din perioada 2008 – 2013. Rezistența depinde de la un indicator la altul, fiind cuprinsă între momentul (anul) începerii scăderii și momentul reluării creșterii. Pentru indicatorii care nu au înregistrat o tendință de revenire în perioada post-șoc, s-a considerat faptul că perioada de rezistență cuprinde întreaga perioadă analizată. Recuperarea începe în momentul reluării trendului de creștere și cuprinde toată perioada ulterioară. De regulă, perioada 2008-2010 este considerată ca prima perioadă a rezilienței economice, rezistența, perioada în care țările UE, sub influența șocului exogen, au cunoscut scăderi economice. Este ceea ce în teorie este considerat a fi perioada de rezistență a economiilor. Perioada 2010-2017 este al doilea interval al rezilienței economice, revenirea (și adaptarea), în care statele UE au atins niveluri ale

PIB-ului asemănătoare sau chiar mai mari decât în perioada premergătoare șocului din 2008. După delimitarea perioadelor, au fost estimate pantele atât pentru perioadele de rezistență, cât și pentru perioadele de recuperare. În următoarea etapă a valorile obținute au fost normalizate și agregate utilizând metoda analizei componentelor principale și pașii descriși de Nardo et al. (2008).

La fel ca și studiile anterioare (Martin, 2012), analiza a fost efectuată separat pentru cele două faze: de declin/rezistență (2008-2010) și de revenire (2011-2017). Indicatori cu ajutorul cărora s-a efectuat aceasta delimitare temporală au fost PIB-ul și rata șomajului.

Pentru fiecare dintre indicatorii selectați, delimitarea perioadelor de rezistență (resistance) și recuperare (recovery) s-a efectuat analizând indicatorii agregați la nivelul UE (în cazul în care aceștia au fost disponibili) sau valoarea medie a acestora (media unităților la nivelul NUTS0 sau NUTS2). În acest sens, analizând evoluția indicatorilor în perioada șocurilor, au fost identificate următoarele repere: anul în care a fost atinsă valoarea premergătoare șocului (peak); anul în care a fost atinsă valoarea minimă din timpul șocului (trough); anul recuperării complete, dacă a fost cazul, sau cea mai recentă valoare. Luând în considerare aceste repere, s-au stabilit perioadele corespunzătoare celor două dimensiuni care sunt, în general considerate în analiza rezilienței, respectiv perioada de rezistență și perioade de recuperare (Sensier et al., 2016; Martin et al., 2016):

- a) Rezistența (Impactul crizei) - este perioada cuprinsă între valoarea maximă premergătoare șocului (peak) și valoarea minimă atinsă în perioada corespunzătoare șocului (trough). Trebuie menționat că valoarea minimă poate fi atinsă și după scurte perioade de revenire.
- b) Recuperarea (Bounce back) - corespunde perioadei dintre valoarea minimă atinsă în perioada șocului (trough) și anul în care valoarea indicatorului indică o recuperare completă (a atins sau depășit valoarea pre-șoc). Dacă indicatorul indică o recuperare completă și depășește valoarea corespunzătoare perioadei pre-șoc, limita intervalului devine primul an în care se întâmplă acest lucru. Dacă indicatorul este încă inferioră valorii sale pre-șoc, au fost utilizate cele mai recente date disponibile.

Menționăm faptul că unii dintre indicatori urmează o proiecție inversă, dar reperele utilizate pentru delimitarea celor două perioade (rezistență și recuperare) sunt opuse. Mai exact, apogeul atins înainte de izbucnirea șocului va corespunde, de această dată, unei valori minime, în timp ce

minimul atins în timpul șocului va deveni valoarea maximă, în cazul indicatorilor cu o curbă inversă („în oglindă”). Din acest motiv, acești indicatori trebuie să fie normalizați pe o scală inversă.

După delimitarea perioadelor, au fost estimate pantele atât pentru perioadele de rezistență, cât și pentru perioadele de recuperare. Normalizarea și agregarea componentelor indicelui, prin analiza componentelor principale, urmează întocmai pașii descriși de Nardo et al. (2008).

Fazele de recesiune și de creștere diferă pentru fiecare țară membră a UE. În analiza noastră am luat în considerare cel puțin 2 ani anteriori recesiunii pentru calculul indicatorilor vizați, fapt care a dus la extinderea analizei și pentru țări care au fost supuse acestui fenomen anterior anului 2008. Primele puncte de maxim au fost identificate fie în 2007 pentru 18 țări europene, fie în 2008, pentru celelalte 10 țări, între care și România. Primele perioade de recesiune au fost identificate în 2008, anul de început al crizei financiare, pentru 23 de țări europene. Pentru restul de 5 țări europene, în schimb, recesiunea a continuat și în perioada ulterioară. Punctul de minim al recesiunii a fost anul 2009 pentru 24 din 28 de țări membre UE. Excepțiile pentru care recesiunea a continuat și ulterior au fost Cypru, Grecia, Spania și Portugalia, pentru care recesiunea s-a întins până în 2011-2012. Începând cu anul 2010, majoritatea țărilor europene (24 din 28) încep să cunoască o perioadă de creștere economică, urmând ca în 2-3 ani să atingă nivelurile anterioare crizei.

REZULTATE EMPIRICE

Economia statelor EU a cunoscut schimbări semnificative în perioada 2000-2017. Extinderea integrării europene spre centrul și Estul Europei în valuri succesive (2004, 2007, 2010) a fost probabil cel mai important factor pentru dezvoltarea economică a comunității europene. Această extindere a dus la creșterea pieței interne, a populației, a mișcărilor de capitaluri și de bunuri la niveluri record. Economia EU a fost supusă în perioada analizată la șocuri externe succesive: criza financiară declanșată în 2007-2008, criza datoriilor suverane din 2010-2012, criza emigranților din 2015 și Brexit-ul.

Indicatorul real PIB/locuitor (tabelul nr.1) a cunoscut o creștere constantă pentru toate țările membre EU în perioada 2000-2008, cu Luxembourg, Olanda și Irlanda înregistrând cele mai ridicate valori, iar Bulgaria, Polonia și România cele mai mici. Criza financiară declanșată în 2007-2008 a avut un

impact diferit asupra statelor europene. Unele dintre state (Belgia, Estonia, Spania, Franța, Irlanda, Italia, Luxembourg, Portugalia, Suedia, Marea Britanie) au recepționat criza încă din 2007. În celelalte țări europene, criza s-a manifestat însă în 2008, chiar în a doua jumătate a acestuia, singura excepție unde nu a existat recesiune fiind Polonia. Perioada de recesiune pentru țările europene a fost și ea diferită: numai un an, până în 2009 (Bulgaria, Germania, Danemarca, Ungaria, Malta, Slovacia), doi ani (Belgia, Germania, Estonia, Franța, Lituania, România, Suedia). În celelalte țări, recesiunea a durat o perioadă mai îndelungată, cu recorduri pentru Cipru (7 ani), Grecia și Spania (6 ani), Portugalia (4 ani).

Tabel 2. PIB/locuitor, mii euro

Țara	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Austria	25,7	25,8	26,8	27,3	28,6	29,8	31,2	32,5	32,7	31,1	32,2	33,6	35,1	35,2	36,0	37,6	37,7	38,1
Belgia	24,4	25,0	26,0	26,2	27,1	28,2	29,2	30,3	29,9	28,7	30,5	31,0	32,1	32,2	33,2	34,8	34,9	35,5
Bulgaria	5,6	6,1	6,7	7,1	7,7	8,7	9,3	10,4	11,1	10,6	11,2	11,8	12,3	12,2	12,9	13,8	14,3	15,0
Cipru	18,7	19,9	20,2	20,6	21,9	23,6	24,8	27,1	27,5	25,8	25,6	25,1	24,1	22,3	22,2	23,8	25,0	26,0
Cehia	14,2	15,2	15,6	16,5	17,6	18,6	19,6	21,5	21,9	20,9	21,1	21,7	22,0	22,4	23,8	25,3	25,6	26,9
Germania	24,1	24,9	25,3	25,7	26,8	27,4	28,7	30,4	30,4	28,5	30,4	32,1	32,8	33,1	34,7	35,8	36,0	36,8
Danemarca	25,1	25,6	26,3	26,1	27,9	29,0	30,9	32,1	32,6	30,7	32,9	33,5	33,9	34,3	35,3	36,9	36,9	38,4
Estonia	8,2	8,9	10,0	11,1	12,3	14,1	15,9	18,2	18,0	15,7	16,7	18,7	19,8	20,3	21,5	22,1	22,5	23,8
Grecia	17,1	18,2	19,4	20,3	21,5	21,7	23,6	24,2	24,4	23,1	21,5	19,7	19,1	19,2	19,8	20,2	19,8	20,2
Spania	18,9	20,0	20,9	21,2	22,1	23,5	25,4	26,7	26,3	24,4	24,3	24,0	24,0	23,8	24,7	26,3	26,6	27,5
Finlanda	23,5	24,1	24,6	24,6	26,4	27,2	28,5	31,2	31,7	28,9	29,8	30,9	30,9	30,5	30,8	32,0	32,0	33,0
Franța	22,9	23,9	24,5	23,9	24,6	25,9	26,9	28,1	27,7	26,4	27,5	28,3	28,5	29,0	29,6	30,7	30,6	31,2
Croația	9,3	10,1	10,9	11,5	12,3	13,0	14,4	15,9	16,5	15,2	15,1	15,6	16,0	16,0	16,2	17,2	17,8	18,4
Ungaria	10,4	11,5	12,5	13,1	13,7	14,5	15,2	15,7	16,4	15,7	16,5	17,3	17,5	18,0	18,9	20,0	19,8	20,6
Irlanda	26,5	28,3	30,3	30,7	32,8	34,4	36,6	38,5	34,9	31,6	33,1	33,9	35,0	35,2	37,7	52,0	51,4	54,9
Italia	23,7	24,4	24,7	24,7	24,9	25,5	26,7	28,0	27,9	26,1	26,7	27,3	27,2	26,5	26,7	27,7	28,5	29,1
Lituania	7,4	8,2	9,0	10,2	11,0	12,3	13,6	15,7	16,4	13,8	15,3	17,2	18,6	19,6	20,8	21,7	22,1	23,5
Luxembourg	48,4	48,5	50,4	50,9	54,2	57,9	64,5	69,1	68,4	62,5	65,5	69,3	69,2	70,0	74,4	78,0	78,4	78,0
Letonia	7,0	7,8	8,6	9,3	10,3	11,8	13,0	14,9	15,4	12,9	13,5	14,9	16,1	16,7	17,6	18,7	18,8	19,9
Malta	16,0	16,0	16,8	17,6	18,1	18,9	19,2	20,5	20,7	19,9	21,3	21,6	22,3	22,8	24,6	27,2	27,9	29,3
Olanda	27,9	28,8	29,6	28,9	30,3	32,0	33,9	36,2	36,7	33,9	34,5	35,2	35,7	36,2	36,3	37,8	37,4	38,5
Polonia	9,3	9,6	10,1	10,4	11,3	11,8	12,5	13,8	14,5	14,5	15,9	17,0	17,8	17,9	18,7	19,9	19,9	20,9
Portugalia	16,5	17,0	17,5	17,7	18,2	19,3	20,4	21,2	21,1	20,1	20,9	20,2	20,0	20,5	21,2	22,3	22,6	23,1
România	5,1	5,6	6,2	6,4	7,6	8,2	9,6	11,3	13,3	12,7	13,0	13,5	14,3	14,5	15,2	16,3	17,4	18,8
Suedia	25,8	25,9	26,4	26,8	28,4	28,9	31,0	33,5	33,2	30,5	32,3	33,6	34,2	33,9	34,7	36,8	36,0	36,6
Slovenia	15,8	16,5	17,4	17,9	19,2	20,3	21,3	22,7	23,4	20,9	21,3	21,8	22,0	22,0	22,8	23,8	24,2	25,5

Slovacia	10,0	10,8	11,4	12,0	12,9	14,1	15,6	17,4	18,7	17,5	19,1	19,7	20,4	20,6	21,4	22,5	22,4	22,8
Marea Britanie	23,1	24,1	25,0	25,7	27,1	27,8	28,8	29,4	29,0	26,6	27,8	28,0	29,0	29,4	30,4	32,0	31,7	32,1

Sursa: Eurostat

Sub-indicatorul compozit de reziliență macro prezintă valori contrastante pentru țările UE. Pentru partea de rezistență, cele mai ridicate valori se regăsesc în rândul statelor mai dezvoltate din Vest: Austria (0.86), Germania (0.84), France (0.78), economii puternice și care au capacitatea de a rezista bine șocurilor externe. Cele mai mici valori se regăsesc la Cipru (0.54), Spania (0.51), Letonia (0.54), țări care nu au putut face față la fel de bine ca statele dezvoltate economic din Vestul Europei șocului financiar declanșat în 2007-2008. Celelalte țări prezintă valori în intervalul 0.6-0.7 (8 țări) sau 0.7-0.8 (12 țări). De menționat că nicio țară nu prezintă valori ale indicatorului mai mare de 0.9, ceea ce arată că toate țările au fost afectate. Măsura în care au fost afectate, depinde însă de la o țară la alta, statele central-vestice fiind în general mai puțin afectate, iar cele de la granița UE, în special cea estică și cea sudică, mai puternic afectate.

Pentru partea de Revenire, este de menționat că toată țările europene prezintă valori sub 0.6, ceea ce indică faptul că adaptarea și revenirea din criză s-a făcut greu pentru acestea. Campionii recuperării, cu valori în intervalul 0.5-0.6 sunt Belgia, Danemarca, Germania, Ungaria, Lituania și Suedia. În intervalul de recuperare 0.4-0.5 se regăsesc Austria, Bulgaria, Cehia, Croația, Luxemburg, Olanda, Portugalia, România, Slovenia, Slovacia și marea Britanie. Țările cu cele mai mici valori și care și-au revenit cel mai greu din criza economică au fost Cipru (0.28), Grecia (0.31), Spania (0.33), Italia (0.35), țări în care criza financiară s-a prelungit o perioadă de peste 4 ani, cu efecte negative puternice.

Pentru indicatorul agregat macro, cele mai ridicate valori sunt prezente numai pentru cinci țări: Austria (0.66), Germania (0.67), Danemarca (0.61), Ungaria (0.64) și Suedia (0.62). Majoritatea țărilor (18 țări) se regăsesc în intervalul 0.5-0.6, ceea ce denotă o reziliență macroeconomică medie. Țările cu reziliența macroeconomică cea mai slabă sunt Cipru (0.41), Grecia (0.44), Spania (0.40), țări care au cunoscut o recesiune prelungită și o revenire slabă și îndelungată.

Tabel 3. Reziliența Macroeconomică a țărilor membre UE

Țara	Rezistență	Revenire	Reziliență (Rezistență și revenire)	Țara	Rezistență	Revenire	Reziliență (Rezistență și revenire)
Austria	0,86	0,49	0,66	Irlanda			
Belgia	0,78	0,51	0,59	Italia	0,79	0,35	0,55
Bulgaria	0,76	0,42	0,57	Lituania	0,63	0,56	0,58
Cipru	0,54	0,28	0,41	Luxembourg	0,57	0,47	0,54
Cehia	0,74	0,48	0,59	Letonia	0,54	0,53	0,51
Germania	0,84	0,52	0,67	Malta			
Danemarca	0,71	0,52	0,61	Olanda	0,68	0,48	0,56
Estonia	0,69	0,53	0,57	Polonia	0,74	0,42	0,58
Grecia	0,63	0,31	0,44	Portugalia	0,71	0,4	0,53
Spania	0,51	0,33	0,4	România	0,63	0,41	0,5
Finlanda	0,73	0,35	0,52	Suedia	0,69	0,53	0,62
Franța	0,78	0,36	0,55	Slovenia	0,65	0,47	0,52
Croația	0,71	0,41	0,55	Slovacia	0,76	0,46	0,58
Ungaria	0,78	0,52	0,64	Marea Britanie	0,61	0,44	0,52

Sursa: prelucrare proprie date ARDECO Database, Comisia Europeană

Al doilea indicator, cel referitor la reziliența firmelor este un indicator individual: *Rata de supraviețuire a firmelor*: numărul firmelor create în t-2 care au supraviețuit în t, împărțit la numărul de firme (procente), 2008 – 2017. Reziliența firmelor cunoaște valori în intervalul 0.17 (Grecia) și 0.94 (Luxemburg). Într-o serie de state, firmele au rezistat bine la criza financiară din declanșată în 2007-2008, precum: Luxembourg (0.94), Cehia (0.88), Ungaria (0.85), Finlanda (0.80), - Franța (0.77) și Germania (0.76). În schimb, în alte state europene, firmele au fost puternic afectate de șocul financiar din 2009: Grecia (0.17), Estonia (0.27), Lituania (0.29), Croația (0.35) și România (0.37). Reziliența sectorului firmelor a cunoscut valori extrem de diferite în acest interval: 0.7-0.8 (6 state); 0.6-0.7 (5 state); 0.5-0.6 (5 state); 0.4-0.5 (3 state); 0.3-0.4 (3 state). Pentru faza de Rezistență a firmelor, valori extrem de ridicate ale indicatorului s-au înregistrat în cazul Luxemburgului (1,000), Irlandei (0,93), Letoniei (0,94), Cehiei și Maltei (0.88), iar scăzute pentru Bulgaria (0.00), Slovacia (0,02), România (0,08) și Olanda (0.30).

În general însă, firmele din statele europene au făcut față corespunzător crizei din 2009, având valori ale indicatorului între 0.5-0.8. De remarcat însă

că în ceea ce privește Revenirea, firmele europene s-au descurcat mai puțin bine decât în perioada de Rezistență. Pentru partea de Reziliență (agregarea valorilor de rezistență cu cele de revenire), statele europene se situează între 0.0 (Grecia) și 1.0 (Ungaria). Într-o serie de state, sectorul firmelor a avut o reziliență foarte scăzută Grecia, Croația, Letonia, Lituania), în timp ce în alte state, sectorul firmelor a avut un nivel de reziliență satisfăcător Ungaria, Cehia, Italia, Austria.

Tabel 4. Reziliența firmelor în țările membre UE

Țara	Rezistență	Revenire	Reziliență (Rezistență și revenire)	Țara	Rezistență	Revenire	Reziliență (Rezistență și revenire)
Austria	0,74	0,41	0,72	Italia	0,67	0,51	0,74
Belgia	0,76	0,7	0,68	Letonia	0,53	0,94	0,12
Bulgaria	0,54	0	0,76	Lituania	0,29	0,34	0,23
Croația	0,35	0,69	0,06	Luxembourg	0,94	1	0,73
Cipru	0,665	0,85	0,58	Malta	0,6	0,88	0,29
Cehia	0,88	0,34	0,8	Olanda	0,76	0,3	0,58
Danemarca	0,46	0,37	0,44	Polonia	0,65	0,37	0,57
Estonia	0,27	0,37	0,23	Portugalia	0,64	0,64	0,83
Finlanda	0,80	0,74	0,7	România	0,37	0,09	0,34
Franța	0,77	0,57	0,61	Slovacia	0,43	0,02	0,39
Germania	0,6	0,41	0,56	Slovenia	0,52	0,62	0,74
Grecia	0,17	0,33	0	Spania	0,41	0,46	0,63
Ungaria	0,85	0,77	1	Suedia	0,72	0,55	0,66
Irlanda	0,64	0,93	0,45	Marea Britanie	0,38	0,31	0,43

Sursa: prelucrare proprie date Eurostat

Indicele de reziliență a pieței muncii, calculat pe baza indicatorului *PIB real/locuitor (Prețuri 2015, PPC) /numărul de ore de muncă*, relevă o piață a muncii mai rezistentă/mai puțin afectată la criza economică în Bulgaria, Polonia și Croația, în timp ce piața muncii din Luxemburg, Italia și Germania a fost mai puternic afectată de criză. Cea mai bună revenirea a pieței muncii din criză s-a înregistrat în Austria, Germania, Luxemburg, Malta și Suedia, în timp ce cea mai slabă revenire au cunoscut-o Grecia, Spania, Cipru și Croația. Per ansamblu, cele mai reziliente piețe ale muncii le-au avut Bulgaria, Estonia, Spania și Slovacia, iar cele mai puțin reziliente România, Italia, Luxemburg, Austria și Franța.

Tabel 5. Reziliența pieței muncii în țările membre UE

Țara	Rezistență	Revenire	Reziliență (Rezistență și revenire)	Țara	Rezistență	Revenire	Reziliență (Rezistență și revenire)
Austria	0,73	0,72	0,48	Irlanda			
Belgia	0,75	0,68	0,49	Italia	0,67	0,58	0,47
Bulgaria	0,83	0,57	0,64	Lituania			
Cipru	0,75	0,52	0,52	Luxembourg	0,68	0,70	0,47
Cehia	0,76	0,68	0,54	Letonia	0,70	0,63	0,59
Germania	0,64	0,72	0,49	Malta	0,77	0,70	0,48
Danemarca	0,74	0,66	0,52	Olanda	0,67	0,65	0,54
Estonia	0,76	0,67	0,64	Polonia	0,80	0,66	0,57
Grecia	0,77	0,43	0,57	Portugalia	0,76	0,56	0,57
Spania	0,72	0,51	0,63	România	0,74	0,62	0,46
Finlanda	0,69	0,68	0,51	Suedia	0,70	0,70	0,53
Franța	0,68	0,64	0,48	Slovenia			
Croația	0,75	0,55	0,61	Slovacia	0,77	0,64	0,62
Ungaria	0,76	0,68	0,54	Marea Britanie	0,71	0,66	0,50

Sursa: prelucrare proprie date Eurostat

Indicele de reziliență a sectorului financiar-bancar este calculat pe baza a doi indicatori: Bank Z-score (probabilitatea de neplată a sistemului bancar comercial dintr-o țară – scalat invers după normalizare) și Raportul dintre creditul acordat de bănci statului și întreprinderilor de stat și PIB - scalat invers după normalizare.

Indicatorul *Bank Z score* prezintă valori ridicate înainte de criza financiară declanșată în 2007-2008; o serie de state au avut maximul în 2006 (Estonia, Finlanda, Franța, Luxemburg, Malta, Polonia, Portugalia, România și Suedia), iar altele în 2007 (Austria, Belgia, Cipru, Germania, Grecia, Olanda, Marea Britanie). Șocul financiar a determinat scăderea indicatorului în toate statele, cu excepția Bulgariei și Slovaciei. Cele mai mari scăderi ale Bank Z-score (creșteri ale probabilității de neplată) au fost pentru Austria, Belgia, Cipru, Finlanda, Germania, Grecia, Italia, Olanda și Portugalia, cu scăderi de peste 5 puncte ale indicatorului. Ulterior, după anii 2010-2011, țările europene încep să își îmbunătățească din nou valorile indicatorului, depășind valorile anterioare anului 2008, indicând astfel că sistemul bancar își revenea. O serie de state (Croația, Cehia, Finlanda, Ungaria, Italia, Malta, Olanda, Polonia, Spania) și-au revenit însă foarte greu pe parcursul perioadei.

Tabel 6: Evoluția Bank Z-score în țările UE

Țara	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Austria	13,14	12,79	12,74	15,95	17,13	18,30	25,35	27,84	21,47	26,38	23,58	22,38	23,88	23,45	23,05	24,80	25,60	26,14
Belgia	8,35	9,60	11,16	10,09	8,61	7,55	8,74	10,53	5,13	9,32	11,95	10,99	13,73	15,50	15,71	16,40	17,43	19,04
Bulgaria	13,23	9,56	9,44	8,95	7,43	7,00	6,88	7,61	7,65	7,99	8,04	8,30	8,00	7,84	8,15	8,09	8,53	8,56
Croația	4,45	3,40	3,72	3,43	3,42	3,58	4,01	4,84	5,18	5,20	5,20	5,14	5,29	4,97	5,12	4,46	5,40	5,24
Cipru	9,86	8,10	8,96	6,20	5,78	5,75	8,24	9,40	8,57	7,60	7,65	2,03	4,01	6,50	8,93	10,27	12,09	10,42
Cehia	9,13	8,36	9,88	10,69	12,19	12,33	12,02	10,09	12,20	13,22	13,39	13,05	14,82	14,22	14,93	14,78	14,10	12,51
Danemarca	19,88	18,41	17,52	18,41	18,39	16,97	17,90	15,46	11,28	12,14	13,66	14,45	15,95	18,11	18,23	21,65	21,90	17,44
Estonia	7,36	8,25	8,30	8,12	5,09	4,54	4,57	4,33	4,85	1,01	5,83	7,50	7,57	8,71	8,28	8,35	6,58	8,13
Finlanda	11,34	12,57	9,79	9,09	20,20	19,64	20,43	16,31	11,24	11,21	9,32	7,30	7,37	8,27	7,84	9,86	14,99	13,90
Franța	19,58	19,63	20,81	20,21	19,50	15,77	18,83	13,60	10,25	15,76	16,54	15,05	16,83	19,26	16,54	20,50	21,37	25,52
Germania	19,96	19,32	17,48	14,12	13,30	15,01	14,99	16,26	9,48	14,24	16,66	15,37	17,17	20,83	22,13	23,47	24,58	26,40
Grecia	13,33	6,51	8,47	5,66	4,52	4,46	4,85	5,08	3,43	4,38	3,83	0,02	2,45	7,03	5,11	5,02	7,08	8,28
Ungaria	4,74	5,11	5,59	5,73	6,27	6,02	6,30	5,92	5,16	5,53	5,18	4,72	5,34	5,92	4,58	6,56	8,11	6,96
Irlanda	2,74	2,28	5,98	3,73	8,50	4,21	3,28	3,44	2,71	1,03	0,06	4,74	6,13	6,24	9,51	13,76	12,47	9,66
Italia	10,72	10,82	13,06	13,91	28,75	14,86	13,53	15,62	14,15	14,61	15,88	11,73	13,30	10,61	12,61	13,97	10,15	12,06
Letonia	5,41	5,88	5,80	5,71	5,57	5,61	5,50	5,89	4,68	2,97	3,87	5,71	6,43	6,77	6,92	7,61	7,49	6,73
Lituania	6,39	5,79	6,82	6,79	6,08	4,84	5,06	5,52	5,84	1,88	4,51	6,69	6,93	7,61	7,28	8,09	6,64	6,35
Luxembourg	20,47	21,98	24,69	25,13	24,94	25,27	27,21	25,97	23,57	28,87	30,43	29,29	35,31	37,86	39,21	39,93	47,57	44,68
Malta	20,50	19,68	19,18	34,78	31,19	31,35	38,54	27,49	19,97	28,76	27,41	26,23	30,28	29,83	22,11	20,51	21,21	23,61
Olanda	16,97	15,10	23,89	38,60	9,46	9,94	10,77	11,86	3,64	6,03	7,61	7,03	8,25	8,76	9,48	10,90	11,48	10,86
Polonia	7,78	7,22	6,07	1,60	9,68	9,08	8,83	7,48	7,51	8,06	8,06	8,01	8,97	8,75	8,84	8,72	8,63	8,98
Portugalia	7,90	7,05	6,79	8,68	10,17	10,88	12,03	11,93	10,30	11,40	10,21	8,22	9,01	6,80	8,00	10,88	13,54	14,16
România	11,09	11,11	9,68	8,63	8,05	6,75	6,10	5,41	5,79	5,80	6,22	6,22	5,21	5,71	4,21	6,58	6,59	6,74
Slovacia	16,60	15,46	17,11	17,28	15,89	12,48	12,78	14,13	15,03	15,66	16,39	17,42	18,57	18,58	18,64	17,79	17,71	17,52
Slovenia	3,05	2,85	2,81	3,03	2,99	2,69	2,65	2,66	2,62	2,45	2,31	2,06	1,83	...	3,41	3,86	4,14	4,12
Spania	21,23	24,06	22,42	21,19	18,83	17,12	18,33	17,55	18,44	19,13	18,78	16,48	15,16	18,93	20,55	22,24	22,81	18,12
Suedia	8,45	9,94	8,26	9,17	11,34	9,12	9,60	9,17	8,16	10,89	11,34	11,18	11,74	13,58	12,74	14,72	14,82	14,08
Marea Britanie	12,43	14,93	15,90	18,89	10,55	6,66	6,09	6,42	3,97	5,24	6,84	7,33	7,03	7,74	9,35	12,77	12,72	9,96

Sursa: World Bank

Raportul dintre creditul acordat de bănci statului și întreprinderilor de stat și PIB este al doilea indicator luat în calcul pentru calculul rezilienței sistemului financiar-bancar. Indicatorul a cunoscut valori între 2.08 (Estonia) și 24.51 (Italia), variind puternic între state. Criza financiar-economică declanșată în 2007-2008 a găsit statele europene cu valori ridicate ale indicatorului în cazul Belgiei (19.8), Ciprului (19.1), Italiei (24.5), Maltei (21.9), și reduse pentru Bulgaria (4.36), Estonia (2.08), Finlanda (3.75), Irlanda (1.83), România (3.20). Criza financiară face ca guvernele să se împrumute mai mult de la sectorul bancar și în aceste condiții indicatorul, cunoaște creșteri puternice până în 2013-2014 pentru o serie de state (Croatia, Italia, Portugalia, Slovenia). Ulterior, în perioada 2016-2017, indicatorul revine la valorile anterioare crizei economice.

Tabel 7: Datoria publică și a întreprinderilor de stat

Country	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Austria	23.27	19.82	18.45	17.24	17.24	15.16	13.69	11.73	11.26	13.88	15.03	15.31	16.29	16.02	18.83	17.90	17.14	14.40
Belgia	47.40	41.82	37.10	34.14	30.32	28.94	25.95	19.99	19.81	20.60	21.19	23.03	22.90	21.10	22.65	21.02	19.01	16.70
Bulgaria	3.93	4.47	5.79	5.64	5.47	5.87	5.46	5.18	4.36	4.20	5.20	5.68	6.83	7.46	10.20	10.71	11.73	11.16
Croatia	12.56	13.28	13.51	12.36	11.96	14.54	13.69	13.10	14.85	17.52	23.88	26.75	32.18	27.76	28.48	28.08	27.80	23.48
Cipru	8.68	13.51	13.08	14.88	13.36	27.82	25.90	25.53	19.17	24.50	23.25	26.66	33.55	29.77	25.72	19.17	17.58	19.83
Cehia	4.95	10.54	16.99	19.40	15.21	13.34	12.99	12.17	12.32	14.80	16.02	17.74	20.09	19.05	19.06	15.63	12.79	9.90
Danemarca	11.11	12.63	13.15	12.33	10.27	9.87	8.43	8.07	8.32	11.48	9.42	9.86	10.00	8.93	10.04	10.06	9.72	9.05
Estonia	20.55	24.97	31.37	32.72	1.88	1.64	1.33	1.27	2.08	2.76	3.43	3.03	3.16	3.17	3.11	2.91	2.74	2.64
Finlanda	5.85	6.81	5.39	4.44	3.78	3.98	3.86	3.73	3.75	4.43	6.01	6.25	6.55	7.22	8.29	8.61	8.48	7.53
Franța	18.61	17.52	17.58	18.37	17.33	18.09	16.69	16.41	16.23	18.37	18.39	16.90	18.65	18.45	18.95	17.88	16.96	15.84
Germania	30.12	26.97	26.54	26.38	26.59	25.24	22.96	20.12	18.59	20.12	24.57	20.76	21.54	20.73	19.67	18.85	17.05	14.70
Grecia	31.24	30.14	27.67	20.66	17.79	21.56	18.66	15.67	15.14	17.62	27.89	28.57	14.77	12.08	13.19	13.38	10.80	10.50
Ungaria	9.36	10.21	12.10	11.80	11.01	11.22	13.37	13.61	15.95	16.33	16.49	16.11	16.53	16.38	16.64	20.08	22.14	23.24
Irlanda	5.07	4.40	3.69	3.63	3.04	2.71	2.26	0.85	1.84	5.60	25.89	24.96	27.14	11.48	10.65	7.37	6.71	5.74
Italia	17.23	15.95	15.00	15.82	14.87	14.79	14.06	24.10	24.52	28.35	31.02	30.66	38.39	41.56	42.36	40.84	38.40	34.51
Letonia	2.55	2.97	2.66	3.57	2.84	2.34	1.95	1.39	4.85	4.46	4.47	3.40	3.60	3.41	3.13	4.05	4.34	3.55
Lituania	18.14	20.55	21.40	18.53	17.47	17.30	13.51	12.58	11.81	4.72	5.95	6.02	5.84	7.20	6.96	6.00	5.12	3.60
Luxemburg	4.90	4.42	4.09	4.93	4.26	4.17	4.33	4.47	7.14	7.43	8.10	7.58	7.93	8.12	8.17	7.98	7.05	6.51
Malta	11.27	12.92	12.21	13.94	13.62	28.27	22.89	22.95	21.97	27.90	27.53	29.39	27.69	28.07	24.68	22.65	17.87	15.47
Olanda	13.49	11.15	11.16	11.49	11.12	11.02	9.84	8.98	9.55	9.83	12.73	12.60	15.26	15.29	15.22	14.89	13.36	11.81
Polonia	8.02	13.15	25.49	27.49	12.19	11.42	11.61	10.55	13.52	14.37	14.48	13.90	13.08	14.13	16.14	16.27	19.43	18.71
Portugalia	6.67	6.69	5.66	5.42	5.57	5.85	6.04	5.05	5.69	9.53	18.80	18.34	23.02	22.72	22.92	21.10	20.54	21.64
România	5.23	4.62	4.39	2.94	2.13	1.93	1.02	2.23	3.21	8.99	11.62	12.49	13.28	12.63	12.80	12.58	12.19	11.42
Slovacia	11.91	29.22	25.70	21.26	21.22	18.01	15.03	13.77	13.19	19.10	18.92	17.01	17.74	15.98	15.13	14.45	12.70	10.13
Slovenia	10.59	10.83	10.71	10.38	11.53	11.48	10.60	7.07	6.26	10.71	10.88	13.23	15.71	19.71	21.08	19.90	16.98	12.82
Spania	19.70	19.13	18.45	18.39	15.17	13.94	11.08	11.03	13.65	20.66	21.91	26.37	34.38	33.93	37.01	30.76	27.45	23.87
Suedia	6.51	8.53	7.15	6.63	6.75	9.43	9.48	8.61	7.71	11.03	9.17	9.21	8.99	8.09	8.48	7.37	6.88	7.62
Marea Britanie		0.03	1.02	0.47	1.12	1.04				1.68	5.17	6.68	5.15	6.55	7.34	7.15	7.51	7.74

Sursa: World Bank

Indicatorul privind reziliența sistemului financiar-bancar a cunoscut valori între 0.26 (Portugalia) și 0.64 (Luxemburg). După cum se poate observa, valorile acestui indicator sunt mai scăzute decât valorile celorlalți indicatori care intră în alcătuirea indicelui. Faptul este datorat fragilității sistemului bancar într-o serie de țări europene, unele bănci fiind chiar naționalizate, și nevoia guvernelor de a-și suplimenta resurselor prin intermediul băncilor.

Pentru partea de Rezistență a sistemului bancar, statele care s-au descurcat cel mai bine au fost Belgia (0.64), Cehia (0.60), Estonia (0.61), Luxemburg (0.69), Polonia (0.63), Slovacia (0.69), Suedia (0.70). Trebuie observat că pentru partea de Rezistență, sistemele bancare ale țărilor europene s-au manifestat corespunzător, 18 țări având valori peste 0.5. statele cu cele mai scăzute valori sunt Irlanda (0.03), Malta (0.26), Portugalia (0.24), Spania (0.23). Numai 10 țări au avut sisteme bancare cu probleme la declanșarea șocului financiar din 2008.

Pentru partea de Revenire, situația s-a schimbat în mod dramatic, majoritatea statelor europene având probleme cu sistemele financiar-bancare, 22 de țări având valori sub 0.5. Statele care și-au revenit cel mai greu au fost Finlanda (0.13), Ungaria (0.18), Polonia (0.17), Portugalia

(0.21). În schimb, au existat și o serie de state care și-au revenit foarte bine: Belgia, Germania, Irlanda, Luxemburg, Malta.

Statele care prezintă cel mai ridicate valori ale indicatorului de Reziliență (valorile agregate ale indicatorilor de rezistență și revenire) sunt Belgia (0.61), Luxemburg (0.64), Germania (0.58), iar cele mai scăzute valori s-au înregistrat în cazul Bulgariei (0.37), Finlandei (0.38), Portugaliei (0.26), Spaniei (0.36). Ceea ce este de remarcat este faptul că numai 9 țări europene prezintă un sistem financiar-bancar rezilient, cu valori ale indicatorului de peste 0.5, restul celor 19 țări având valori de sub 0.5. Acest rezultat indică precaritatea sistemului financiar-bancar din statele europene și eforturile realizate pentru stabilizarea acestuia.

Tabel 8. Reziliența financiar-bancară a țărilor UE

Țara	Rezistență	Revenire	Reziliență (Rezistență și revenire)	Țara	Rezistență	Revenire	Reziliență (Rezistență și revenire)
Austria	0,59	0,27	0,46	Italia	0,50	0,25	0,40
Belgia	0,64	0,57	0,61	Letonia	0,56	0,32	0,48
Bulgaria	0,50	0,21	0,37	Lituania	0,74	0,36	0,57
Croația	0,40	0,35	0,40	Luxembourg	0,68	0,56	0,64
Cipru	0,32	0,47	0,42	Malta	0,26	0,64	0,42
Cehia	0,60	0,49	0,56	Olanda	0,52	0,37	0,45
Danemarca	0,49	0,40	0,46	Polonia	0,63	0,17	0,43
Estonia	0,61	0,39	0,54	Portugalia	0,24	0,21	0,26
Finlanda	0,60	0,13	0,38	România	0,47	0,31	0,41
Franța	0,59	0,46	0,53	Slovacia	0,69	0,46	0,59
Germania	0,56	0,58	0,58	Slovenia	0,43	0,28	0,38
Grecia	0,49	0,35	0,43	Spania	0,23	0,40	0,36
Ungaria	0,54	0,18	0,39	Suedia	0,70	0,35	0,54
Irlanda	0,03	0,84	0,48	Marea Britanie	0,52	0,28	0,46

Sursa: prelucrare proprie date World Bank

RECOMANDĂRI

Studiile în domeniul rezilienței economice sunt din ce în ce mai multe, dar încă nu au fost dezbătute și clarificate toate aspectele determinante. Motivul principal pentru aceasta este definirea diferită a șocurilor externe și manifestarea acestora, perioada de interes analizată și propagarea efectelor pe termen lung. Din studiul literaturii și exemplelor prezentate, se poate observa că nu există același tipar pentru obținerea rezilienței economice. În schimb, sunt importante pentru creșterea rezilienței economice identificarea și luarea în considerare a vulnerabilităților locale, particularităților economice, sociale și instituționale.

Interdependențele globale, coroborate cu vulnerabilitățile locale creează premisele transmiterii șocurilor dincolo de granițele statelor și în toate sectoarele economice (OECD, 2011). Prin urmare, este necesară înțelegerea surselor de vulnerabilitate, îmbunătățirea managementului riscurilor și consolidarea cooperării internaționale. Doar așa poate fi dezvoltată capacitatea de reziliență economică a statelor și regiunilor la perturbările globale grave precum Pandemia Covid-19 (OCDE, 2021).

În contextul Pandemiei Covid-19, reziliența economică a regiunilor și țărilor suscită tot mai mult interesul economiștilor în încercarea de a măsura reziliența economică și de a identifica elementele care contribuie la o capacitate crescută de reziliență economică la astfel de șocuri și stresori.

Economiile reziliente sunt acelea care îmbină capacitatea de a face față efectelor imediate ale șocurilor economice și de a se adapta corespunzător condițiilor în schimbare. Privită pe termen lung, elementul determinant al rezilienței economice îl reprezintă capacitatea de adaptare și transformare a economiei atunci când șocurile apar. Creșterii capacității de reziliență (adaptare și transformare) a economiilor depinde însă de măsurile și acțiunile concertate ale guvernelor, administrațiilor locale, firmelor și indivizilor. Modul în care acțiunile tuturor actorilor se combină pentru a răspunde șocurilor determină în final gradul de reziliență economică.

În lumina rezultatelor analizelor efectuate în cadrul proiectului ReGrowEU privind reziliența (performanța) și capacitatea de reziliență a regiunilor și țărilor UE, dar luând în considerare și ultimul șoc important care afectat economia globală (Pandemia Covid-19), respectiv lecțiile desprinse până în prezent de pe urma acestuia, principalele recomandări în vederea creșterii

capacității de reziliență economică a regiunilor și statelor pentru a genera condiții mai bune de stabilitate macroeconomică sunt:

- stimularea unei diversificări economice sporite și a coordonării internaționale prin politici țintite; economiile care au o structură economică mai diversificată fac față mai bine șocurilor externe;
- creșterea gradului de deschidere a economiilor; economiile mai deschise mediului extern pot „externaliza” o parte din efectele șocurilor, chiar dacă pot fi mai vulnerabile;
- reducerea barierelor comerciale prin armonizarea standardelor și normelor și prin reducerea birocrăției - stabilirea unui echilibru între cererea și preocupările consumatorilor pe de o parte și protejarea mediului, pe de altă parte;
- creșterea nivelului de robustețe a lanțului valoric global pe bază de teste de stres și coordonarea internațională pentru a evita acțiuni unilaterale, precum restricțiile la export ce pot afecta negativ țări din lanțul valoric global (OECD 2020);
- încurajarea diversificării furnizorilor și sprijinirea rețelilor de informare și de coordonare pentru a spori transparența și identificarea soluțiilor alternative;
- creșterea capacității de inovare, aceasta măbind capacitatea de adaptare și transformare a firmelor și indivizilor;
- promovarea firmelor cu acoperire puternică locală; șocurile externe afectează mai slab firmele care au o rețea extinsă de clienți, salariați și legături sociale puternice;
- intervenția cât mai rapidă pe piața muncii în momentul apariției șocului;
- promovarea unei piețe a muncii flexibile și funcționale care poate să absoarbă șocurile externe și să își revină ulterior;
- promovarea politicilor și măsurilor menite să crească participarea femeilor la piața muncii;
- creșterea productivității bazate pe tehnologii digitale;
- îmbunătățirea abilităților digitale ale populației, în special a salariaților necalificați sau slab calificați, a femeilor și a persoanelor în vârstă;
- furnizarea de programe de calificare, recalificare, îmbunătățire a competențelor, training-uri salariaților a căror locuri de muncă nu mai sunt sigure pe termen lung;
- dezvoltarea piețelor de capital care să promoveze reziliența economică prin eliminarea distorsiunilor, favorizarea investițiilor în locul datoriiilor, diversificarea instrumentelor financiare;
- promovarea unor politici fiscale corespunzătoare care să ducă la eliminarea inegalităților între firme, la dezvoltarea unor rețele economice de siguranță, dezvoltarea sustenabilă pe termen lung;

- recuperarea/creșterea încrederii în instituțiile publice;
- promovarea transparenței și predictibilității prin reglementări clare și procese decizionale consultative;
- întărirea sistemelor democratice și promovarea modelelor de guvernare participativă și consultativă (guvernanță pe mai multe niveluri) care să implice toți actorii sociali în luarea deciziilor necesare atenuării impactului șocurilor și revenirii: guvern, firme, societate civilă, populație;
- cooperarea internațională în materie de politici publice, acorduri și strategii de cooperare transfrontalieră care pot reduce considerabil riscurile și pot diminua daunele firmelor și sectoarelor economice;
- creșterea conectivității internaționale și a mobilității transfrontaliere, stabilirea unor coridoare de transport și asigurarea faptului că transportul transfrontalier al bunurilor și serviciilor poate menține funcționarea rețelelor de producție globalizate și a circulația bunurilor și serviciilor;
- cooperarea politică pentru a se asigura că lanțurile de aprovizionare nu sunt rupte și pentru a gestiona blocajele; economiile reziliente sunt susținute de rețelele internaționale de aprovizionare reziliente.

Pe ansamblu, promovarea rezilienței economice ca strategie economică pe termen lung, în locul unor abordări punctuale post apariție a șocului, reactive, și promovarea de politici publice menite să atenueze impactul șocurilor sunt absolut necesare. Pe termen scurt, guvernele pot sprijini firmele și indivizii cu ajutoare de stat pentru a face față șocului extern și pentru a-și continua activitatea economică. Pe termen lung, pot fi adoptate măsuri de diversificare a economiei, contribuind astfel la reducerea gradului de dependență față de sectoarele vulnerabile la șocuri și la promovarea adaptării firmelor și lucrătorilor la noile condiții de pe piață. Asigurarea funcționării eficiente a pieței interne și cooperarea în adoptarea de măsuri eficiente în context de șoc, dar mai ales de dezvoltare a capacității de reziliență trebuie integrate ca priorități în politicile de stabilitate macroeconomică.

Procedura europeană privind dezechilibrele macroeconomice ar putea să integreze o abordare axată pe determinanții rezilienței, motiv pentru care o dezvoltare a sistemului european de date statistice armonizate multi-nivel se impune ca urgență. În cercetarea ReGrowEU s-au identificat importanți driveri ai rezilienței care nu au putut fi incluși în analizele cantitative, atât la nivel național, cât și regional, din cauza unor date lipsă sau a diferențelor de înregistrare apărute în timp, fără soluții de armonizare. Nu în ultimul

rând, mecanismul de alertă ar putea să includă indicatori puternic corelați cu capacitatea de reziliență a economiilor statelor membre.

-

BIBLIOGRAFIE

- Briguglio, L., Cordina, G., Farrugia, N., & Vella, S. (2009). Economic vulnerability and resilience: concepts and measurements. *Oxford development studies*, 37(3), 229-247.
- Caldera Sánchez, Aida, Morten Rasmussen, Oliver Röhn, and Mikkel Hermansen. (2015), Economic Resilience: A New Set of Vulnerability Indicators for OECD Countries, *OECD Economics Department Working Papers 1249*.
- Di Caro, P. (2017) Testing and explaining economic resilience with an application to Italian regions. *Pap. Reg. Sci.*, 96, 93–113, doi:10.1111/pirs.12168.
- Hermansen, M., & Röhn, O. (2017). Economic resilience: The usefulness of early warning indicators in OECD countries. *OECD Journal: Economic Studies*, 2016(1), 9-35.
- Martin, R. (2012). Regional economic resilience, hysteresis and recessionary shocks. *Journal of economic geography*, 12(1), 1-32.
- Nardo, M.; Saisana, M.; Saltelli, A.; Tarantola, S.; Homann, A.; Giovannini, E. (2008) *Handbook on Constructing Composite Indicators. Methodology and User Guide*; OECD: Paris, France.
- OECD (2020), Strengthening Economic Resilience Following the COVID-19 Crisis: A Firm and Industry Perspective, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/2a7081d8-en>
- OECD, 2019, Resilience strategies and approaches to contain systemic threats, 17-18 September 2019, OECD Conference Centre / National Academy of Sciences (NAS) Committee on Science, Engineering, and Public Policy. (2012). “Disaster Resilience: A National Imperative” The National Academies Press.
- Sánchez, A. C., De Serres, A., Gori, F., Hermansen, M., & Röhn, O. (2017). Strengthening economic resilience: Insights from the post-1970 record of severe recessions and financial crises, *OECD Economic Policy Paper No. 20*.
- Sondermann, D. (2016). Towards more resilient economies: the role of well-functioning economic structures. *ECB Working Paper Series No. 1984*.